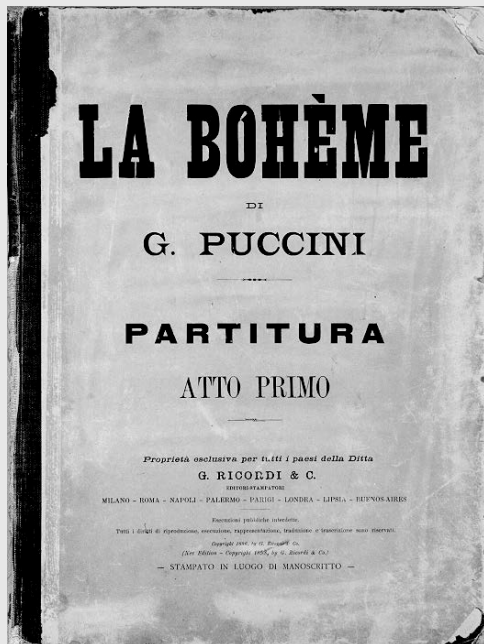

Hof van Justitie EG, 6 juni 2002, Ricordi**AUTEURSRECHT****EG Non-Discriminatie****Discriminatieverbod ook van toepassing indien auteur overleden was op moment van toetreden van lid-staat waarvan hij de nationaliteit bezat**

Vervolgens staat de omstandigheid dat de auteur overleden was toen het EEG-Verdrag in de lidstaat waarvan hij de nationaliteit bezat in werking trad, niet in de weg aan de toepassing van artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag. Een auteursrecht kan immers niet alleen door de auteur, maar ook door zijn rechtverkrijgenden worden ingeroepen (zie arrest Phil Collins). Vaststaat dat het auteursrecht dat in het hoofdgeding aan de orde is, bij de inwerkingtreding van het EEG-Verdrag nog steeds effect sorteerde voor de rechtverkrijgenden van Giacomo Puccini.

Discriminatieverbod staat eraan in de weg dat naar nationaal recht de beschermingsduur voor werken van een auteur die onderdaan is van een andere lid-staat korter is dan voor werken van eigen onderdanen

Ofschoon vaststaat dat artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag geen betrekking heeft op de eventuele verschillen in behandeling en de distorsies welke voor de aan de rechtsmacht van de Gemeenschap onderworpen personen en ondernemingen kunnen voortvloeien uit verschillen tussen de wettelijke regelingen der onderscheiden lidstaten, mits die regelingen volgens objectieve criteria en zonder rechtstreeks of indirect te verwijzen naar de nationaliteit der betrokkenen, al degenen raken op wie hun voorschriften van toepassing zijn, verbiedt het elke discriminatie op grond van nationaliteit. Bijgevolg verplicht deze bepaling elke

lidstaat, een volledige gelijkheid van behandeling te verzekeren tussen eigen onderdanen en onderdanen van andere lidstaten die zich in een onder het gemeenschapsrecht vallende situatie bevinden (zie arrest Phil Collins (...)). Vaststaat dat de §§ 120, lid 1, en 121, lid 1, UrhG een rechtstreekse discriminatie op grond van nationaliteit inhouden. Aangezien bovendien artikel 7, lid 8, van de Berner Conventie de Bondsrepubliek Duitsland machtigt de naar Duits recht geldende beschermingsduur van 70 jaren ook toe te passen op de rechten van een buitenlandse auteur, kan het in die bepaling voorziene mechanisme van vergelijking van beschermingsduren geen rechtvaardiging zijn voor het verschil in behandeling ten aanzien van de beschermingsduur dat genoemde bepalingen van het UrhG creëren tussen de rechten van een Duitse auteur en die van een auteur die onderdaan is van een andere lidstaat.

Vindplaatsen: <http://curia.europa.eu> ; Jur. 2002, p. I-5089

Hof van Justitie EG, 6 juni 2002

(P. Jann, S. von Bahr, A. La Pergola, M. Wathelet en C. W. A. Timmermans)

In zaak C-360/00,

betreffende een verzoek aan het Hof krachtens artikel 234 EG van het Bundesgerichtshof (Duitsland), in het aldaar aanhangig geding tussen

Land Hessen

en

G. Ricordi & Co. Bühnen- und Musikverlag GmbH, om een prejudiciële beslissing over de uitlegging van artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 12, eerste alinea, EG),

wijst

Het Hof van Justitie (Vijfde kamer), samengesteld als volgt: (...)

advocaat-generaal: D. Ruiz-Jarabo Colomer,

griffier: R. Grass,

gelet op de schriftelijke opmerkingen ingediend door:

- het Land Hessen, vertegenwoordigd door H. L. Bauer, Rechtsanwalt,

- G. Ricordi & Co. Bühnen- und Musikverlag GmbH, vertegenwoordigd door O. Brändel, Rechtsanwalt,

- de Duitse regering, vertegenwoordigd door A. Dittrich en W.-D. Plessing als gemachtigden,

- de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door K. Banks als gemachtigde, bijgestaan door W. Berg, Rechtsanwalt,

gezien het rapport van de rechter-rapporteur,

gehoord de **conclusie van de advocaat-generaal** ter terechtzitting van 28 februari 2002,

het navolgende arrest

1. Bij beschikking van 30 maart 2000, ingekomen bij het Hof op 28 september daaraanvolgend, heeft het Bundesgerichtshof krachtens artikel 234 EG een prejudiciële vraag gesteld over de uitlegging van artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 12, eerste alinea, EG).

2. Deze vraag is gerezen in een geding tussen het Land Hessen en G. Ricordi & Co. Bühnen- und Musikverlag GmbH (hierna: Ricordi), een theater- en muziekuitgeverij, betreffende het recht om de opera *La Bohème* van de Italiaanse componist Giacomo Puccini tijdens de seizoenen 1993/1994 en 1994/1995 uit te voeren.

Rechtskader

Nationale rechtsvoorschriften

3. Ten tijde van de feiten in het hoofdgeding waren artistieke en intellectuele scheppingen in Duitsland beschermd door het Gesetz über Urheberrechte und verwandte Schutzrechte (wet inzake auteursrechten en naburige rechten) van 9 september 1965 (BGBl. I, blz. 1273; hierna: UrhG). Deze wet maakte een onderscheid tussen de bescherming van werken van Duitse onderdanen en die van werken van buitenlandse auteurs.

4. Eerstgenoemden genoten bescherming voor al hun werken, ongeacht of en waar deze verschenen waren (§ 120, lid 1, UrhG), terwijl laatstgenoemden slechts recht hadden op bescherming met betrekking tot werken die voor het eerst of binnen dertig dagen te rekenen vanaf de eerste verschijning op Duits grondgebied waren verschenen (§ 121, lid 1, UrhG).

5. In de andere gevallen werden de rechten van buitenlandse auteurs beschermd door internationale verdragen (§ 121, lid 4, UrhG).

6. De door de Duitse wetgeving verleende bescherming van de auteursrechten eindigt 70 jaren na de eerste januari van het jaar volgende op het sterfjaar van de auteur (§§ 64 en 69 UrhG).

7. Ingevolge artikel 25 van de Italiaanse wet nr. 633 van 22 april 1941 inzake de bescherming van het auteursrecht en andere, met de uitoefening ervan verbonden rechten (GURI nr. 166 van 16 juli 1941), en artikel 1 van wetsdecreet nr. 440 van 20 juli 1945 (GURI nr. 98 van 16 augustus 1945), bedraagt de duur van de auteursrechten naar Italiaans recht 56 jaren te rekenen vanaf het overlijden van de auteur.

Internationaal recht

8. De voornaamste internationale overeenkomst inzake de bescherming van auteursrechten is de Berner Conventie voor de bescherming van werken van letterkunde en kunst (Akte van Parijs van 24 juli 1971), die op het hoofdgeding van toepassing is in de gewijzigde versie van 28 september 1979 (hierna: Berner Conventie).

9. Volgens artikel 7, lid 1, van de Berner Conventie omvat de door haar toegekende beschermingsduur het leven van de auteur en 50 jaren na zijn dood. Artikel 7, lid 5, preciseert dat de termijn van 50 jaren wordt berekend met ingang van de eerste januari van het jaar volgende op het sterfjaar. Volgens artikel 7, lid 6, kunnen de verdragsluitende partijen echter een langere beschermingsduur toekennen.

10. Artikel 7, lid 8, van de Berner Conventie voert een zogenaamd stelsel van vergelijking van de beschermingsduren in. Volgens die bepaling wordt de duur in alle gevallen bepaald door de wet van het land waar de bescherming wordt ingeroepen. Tenzij de wetgeving van dat land anders beschikt - quod non in de Duitse

wetgeving - overschrijdt de duur evenwel niet de in het land van oorsprong van het werk vastgestelde duur.

11. De door artikel 7, lid 8, van de Berner Conventie toegestane beperkingen zijn overgenomen in artikel 3, lid 1, van de Overeenkomst inzake de handelsaspecten van de intellectuele eigendom, die is opgenomen in bijlage 1 C van de overeenkomst tot oprichting van de Wereldhandelsorganisatie, namens de Europese Gemeenschap voor wat betreft de onder haar bevoegdheid vallende aangelegenheden goedgekeurd bij beschikking 94/800/EG van de Raad van 22 december 1994 (PB L 336, blz. 1). Artikel 9 van die Overeenkomst bepaalt tevens dat de overeenkomstsluitende staten de artikelen 1 tot en met 21 van de Berner Conventie en de bijlage daarbij naleven.

Gemeenschapsrecht

12. Artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag bepaalt:

Binnen de werkingssfeer van dit Verdrag en onverminderd de bijzondere bepalingen, daarin gesteld, is elke discriminatie op grond van nationaliteit verboden.

Het hoofdgeding en de prejudiciële vraag

13. Ricordi bezit de rechten voor de uitvoering van de opera *La Bohème* van Puccini, overleden op 29 november 1924 (zie punten 13 en volgende van de conclusie van de advocaat-generaal). Het Land Hessen beheert het Staatstheater van Wiesbaden (Duitsland).

14. In de loop van de seizoenen 1993/1994 en 1994/1995 heeft het Staatstheater van Wiesbaden zonder toestemming van Ricordi meerdere uitvoeringen van genoemde opera georganiseerd.

15. Ricordi heeft voor een Duits Landgericht aangevoerd dat, gelet op het in het EG-Verdrag neergelegde verbod van discriminatie op grond van nationaliteit, de werken van Puccini in Duitsland beschermd waren gedurende de in het Duitse recht voorziene periode van 70 jaren, zijnde tot en met 31 december 1994.

16. Het Land Hessen heeft daartegen ingebracht dat de in het Italiaanse recht bepaalde beschermingsduur van 56 jaren van toepassing is op de opera *La Bohème*, zodat de auteursrechten met betrekking tot dit werk op 31 december 1980 zijn vervallen.

17. Het Landgericht waarbij de zaak aanhangig was gemaakt heeft de vordering van Ricordi toegewezen. Het door het Land Hessen ingestelde hoger beroep is verworpen. Daarop heeft het Land Hessen beroep in Revision ingesteld.

18. Het Bundesgerichtshof heeft er in de verwijzingsbeschikking op gewezen dat, aangezien de opera *La Bohème* volgens de gedane vaststellingen voor het eerst in Italië en niet in Duitsland is uitgevoerd, hij ten tijde van de feiten in het hoofdgeding in Duitsland overeenkomstig § 121, lid 4, UrhG, uitsluitend beschermd was op grond van internationale verdragen.

19. Gelet op artikel 7, lid 8, van de Berner Conventie en aangezien het Duitse recht niet afwijkt van het beginsel dat de beschermingsduur niet de in het land van oorsprong van het werk vastgestelde duur overschrijdt, was volgens het Bundesgerichtshof de beschermingsduur van de opera *La Bohème* in Duitsland bijgevolg beperkt tot de beschermingsduur naar Italiaans recht en derhalve in 1980 vervallen.

20. Volgens het Bundesgerichtshof hangt de afloop van het hoofdgeding af van de vraag, of het in artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag neergelegde verbod van discriminatie op grond van nationaliteit van toepassing is.

21. Dienaangaande betwijfelt de verwijzende rechter, of het discriminatieverbod van artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag van toepassing is op de bescherming van auteursrechten ingeval de auteur reeds was overleden toen het communautaire verbod van discriminatie op grond van nationaliteit in werking trad. Dit verbod geldt sinds 1 januari 1958 zowel in de Bondsrepubliek Duitsland als in de Italiaanse Republiek, terwijl Puccini in 1924 overleden is.

22. In deze omstandigheden heeft het Bundesgerichtshof de behandeling van de zaak geschorst en het Hof de volgende prejudiciële vraag voorgelegd:

Dient het discriminatieverbod van artikel 12, eerste alinea, EG-Verdrag toepassing te vinden wanneer een buitenlandse auteur al was overleden toen het Verdrag in de staat waarvan hij de nationaliteit bezat in werking trad, wanneer anders naar nationaal recht sprake zou zijn van ongelijke behandeling ten aanzien van de beschermingsduur voor het werk van de buitenlandse auteur en het werk van een eveneens vóór de inwerkingtreding van het Verdrag overleden binnenlandse auteur?

De prejudiciële vraag

23. Met zijn vraag wil de verwijzende rechter in hoofdzaak vernemen, of het discriminatieverbod van artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag eveneens van toepassing is op de bescherming van auteursrechten ingeval de auteur overleden was toen het EEG-Verdrag in de lidstaat waarvan hij de nationaliteit bezat in werking trad en, zo ja, of dit verbod eraan in de weg staat dat naar nationaal recht de beschermingsduur voor werken van een auteur die onderdaan is van een andere lidstaat korter is dan voor werken van eigen onderdanen.

24. In de eerste plaats zij in herinnering gebracht dat het auteursrecht en de naburige rechten, met name wegens hun gevolgen voor het intracommunautaire handelsverkeer van goederen en diensten, binnen het toepassingsgebied van het EG-Verdrag vallen (zie in die zin arrest van 20 oktober 1993, *Phil Collins e.a.*, C-92/92 en C-326/92, *Jurispr. blz. I-5145*, punt 27).

25. Vervolgens staat de omstandigheid dat de auteur overleden was toen het EEG-Verdrag in de lidstaat waarvan hij de nationaliteit bezat in werking trad, niet in de weg aan de toepassing van artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag.

26. Een auteursrecht kan immers niet alleen door de auteur, maar ook door zijn rechtverkrijgenden worden ingeroepen (zie arrest *Phil Collins e.a.*, reeds aangehaald, punt 35). Vaststaat dat het auteursrecht dat in het hoofdgeding aan de orde is, bij de inwerkingtreding van het EEG-Verdrag nog steeds effect sorteerde voor de rechtverkrijgenden van Giacomo Puccini (zie arrest van 29 januari 2002, *Pokrzeptowicz-Meyer*, C-162/00, *Jurispr. blz. I-1049*, punten 49 en 50).

27. Ten slotte moet worden nagegaan of het litigieuze verschil in behandeling dat het UrhG invoert tussen

Duitse en buitenlandse auteurs, in strijd is met het gemeenschapsrecht.

28. Het Land Hessen betoogt dat dit verschil in behandeling voortvloeit uit het verschil tussen de wettelijke regelingen van de lidstaten.

29. Volgens het Land Hessen hanteert de in artikel 7, lid 8, van de Berner Conventie voorziene vergelijking van de beschermingsduren niet de nationaliteit als criterium, maar het land van oorsprong. De beschermingsduur wordt vastgesteld door elke lidstaat, die het steeds vrijstaat de naar nationaal recht toepasselijke beschermingsduur te verlengen en daarmee, via deze bepaling, ook de beschermingsduur voor zijn in het buitenland wonende onderdanen. In die omstandigheden vormt de nationale rechtstoestand geen willekeurig, maar een objectief onderscheidingscriterium. De beschermingsduur staat slechts indirect in verband met de nationaliteit van de auteur.

30. Deze uitlegging kan niet worden aanvaard.

31. Ofschoon vaststaat dat artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag geen betrekking heeft op de eventuele verschillen in behandeling en de distorsies welke voor de aan de rechtsmacht van de Gemeenschap onderworpen personen en ondernemingen kunnen voortvloeien uit verschillen tussen de wettelijke regelingen der onderscheiden lidstaten, mits die regelingen volgens objectieve criteria en zonder rechtstreeks of indirect te verwijzen naar de nationaliteit der betrokkenen, al degenen raken op wie hun voorschriften van toepassing zijn, verbiedt het elke discriminatie op grond van nationaliteit. Bijgevolg verplicht deze bepaling elke lidstaat, een volledige gelijkheid van behandeling te verzekeren tussen eigen onderdanen en onderdanen van andere lidstaten die zich in een onder het gemeenschapsrecht vallende situatie bevinden (zie in die zin arrest *Phil Collins e.a.*, reeds aangehaald, punten 30 en 32).

32. Vaststaat dat de §§ 120, lid 1, en 121, lid 1, UrhG een rechtstreekse discriminatie op grond van nationaliteit inhouden.

33. Aangezien bovendien artikel 7, lid 8, van de Berner Conventie de Bondsrepubliek Duitsland machtigt de naar Duits recht geldende beschermingsduur van 70 jaren ook toe te passen op de rechten van een buitenlandse auteur, kan het in die bepaling voorziene mechanisme van vergelijking van beschermingsduren geen rechtvaardiging zijn voor het verschil in behandeling ten aanzien van de beschermingsduur dat genoemde bepalingen van het UrhG creëren tussen de rechten van een Duitse auteur en die van een auteur die onderdaan is van een andere lidstaat.

34. Gelet op bovenstaande overwegingen moet op de prejudiciële vraag worden geantwoord, dat het discriminatieverbod van artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag tevens van toepassing is op de bescherming van auteursrechten ingeval de auteur overleden was toen het EEG-Verdrag in de lidstaat waarvan hij de nationaliteit bezat in werking trad, en dat dit verbod eraan in de weg staat dat naar nationaal recht de beschermingsduur voor werken van een auteur die onderdaan is van een andere

lidstaat korter is dan voor werken van eigen onderdanen.

Kosten

35. De kosten door de Duitse regering en de Commissie wegens indiening van hun opmerkingen bij het Hof gemaakt, kunnen niet voor vergoeding in aanmerking komen. Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen.

HET HOF VAN JUSTITIE (Vijfde kamer),

uitspraak doende op de door het Bundesgerichtshof bij beschikking op 30 maart 2000 gestelde vraag, verklaart voor recht:

Het discriminatieverbod van artikel 6, eerste alinea, EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 12, eerste alinea, EG) is tevens van toepassing op de bescherming van auteursrechten ingeval de auteur overleden was toen het EEG-Verdrag in de lidstaat waarvan hij de nationaliteit bezat in werking trad. Dit verbod staat eraan in de weg dat naar nationaal recht de beschermingsduur voor werken van een auteur die onderdaan is van een andere lidstaat korter is dan voor werken van eigen onderdanen.

Conclusie van Advocaat-Generaal D. Ruiz-Jarabo Colomer

Inleiding

1. Deze prejudiciële vraag strekt ertoe te vernemen, of de bepalingen van de verdragen, en inzonderheid het verbod van discriminatie op grond van nationaliteit, kunnen worden ingeroepen door - of, beter gezegd, ten gunste van - een persoon die meer dan dertig jaar vóór de oprichting van de Europese Gemeenschap is overleden. Deze sterk vereenvoudigde samenvatting heeft het voordeel dat de aandacht wordt gevestigd op de bijzonderheden van de juridische regeling van de rechten op artistieke of intellectuele scheppingen. Het wat ongrijpbare karakter waardoor deze juridische constructies worden gekenmerkt, heeft men, bij gebreke van een internationale harmonisatie van de toepasselijke regelingen, geprobeerd terug te dringen door daaraan - tot op zekere hoogte - een bepaalde nationaliteit toe te kennen, die in het algemeen samenvalt met die van de auteur.

Juridisch kader

Nationaal recht

2. Ten tijde van de feiten van het hoofdgeding waren artistieke en intellectuele werken in Duitsland beschermd door het Gesetz über Urheberrechte und verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz) (wet inzake auteursrechten en naburige rechten; hierna: UrhG), in de in 1965 van kracht zijnde versie.(2) Deze wet maakte onderscheid tussen de bescherming van werken van Duitse onderdanen en die van werken van buitenlandse auteurs.

3. Terwijl eerstgenoemden volgens de Duitse regeling bescherming genoten voor al hun werken, al dan niet verschenen en ongeacht de plaats waar zij voor het

eerst openbaar werden gemaakt (§ 120, lid 1, UrhG), hadden laatstgenoemden slechts recht op bescherming voor werken die voor het eerst(3) op Duits grondgebied waren verschenen (§ 121, lid 1, UrhG).

In alle andere gevallen werden de rechten van buitenlandse auteurs beschermd door internationale verdragen.

4. De aan Duitse onderdanen verleende bescherming eindigt 70 jaren na de eerste januari van het jaar volgende op het sterfjaar van de auteur (§§ 64 en 69 UrhG).

5. Ingevolge artikel 25 van de Italiaanse wet van 22 april 1941(4) en artikel 1 van het wetsdecreet van 20 juli 1945(5) bedraagt de beschermingsduur van de auteursrechten 56 jaren vanaf het overlijden van de auteur.

Internationaal recht

6. De voornaamste internationale overeenkomst inzake de bescherming van auteursrechten is de Berner Conventie voor de bescherming van werken van letterkunde en kunst van 9 september 1886, die op deze zaak van toepassing is in de op 28 september 1979 gewijzigde versie van de Akte van Parijs van 24 juli 1971 (hierna: Berner Conventie).

7. Volgens artikel 7 van de Berner Conventie geldt de bescherming bij leven van de auteur en 50 jaren na zijn dood (lid 1), te rekenen vanaf de eerste januari van het jaar volgende op het sterfjaar (lid 5). De verdragsluitende partijen kunnen echter een langere beschermingsduur toekennen (lid 6).

In alle gevallen is de beschermingsduur die van de wet van het land waar de bescherming wordt ingeroepen; voorzover in de wet van dat land niet anders is bepaald, overschrijdt zij evenwel niet de in het land van herkomst van het werk vastgestelde duur (lid 8). Dit stelsel wordt gewoonlijk, afgekort, de beschermingsduurvergelijking genoemd.

In de Duitse wet is niet anders bepaald in de zin van dit laatste lid van artikel 7 van de Berner Conventie.

8. De door dit lid toegestane beperkingen zijn overgenomen in artikel 3, lid 1, van de Overeenkomst inzake de handelsaspecten van de intellectuele eigendom (TRIPS-Overeenkomst).(6) Deze Overeenkomst bepaalt tevens dat de overeenkomstsluitende staten de artikelen 1 tot en met 25 van de Berner Conventie en de bijlage daarbij naleven (artikel 9).

Gemeenschapsrecht

Verbod van discriminatie op grond van nationaliteit

9. Artikel 12 EG (ex artikel 6 EG-Verdrag) bepaalt:

Binnen de werkingssfeer van dit Verdrag en onverminderd de bijzondere bepalingen, daarin gesteld, is elke discriminatie op grond van nationaliteit verboden.

Harmonisatie van de bescherming van auteursrechten

10. Op 29 oktober 1993 heeft de Raad richtlijn 93/98/EEG betreffende de harmonisatie van de beschermingstermijn van het auteursrecht en van bepaalde naburige rechten (hierna: richtlijn 93/98) vastgesteld.(7) De lidstaten moesten hun nationaal recht vóór 1 juli 1995 aan de richtlijn aanpassen.

11. Volgens artikel 10, lid 2, van de richtlijn gelden de in de richtlijn voorziene beschermingstermijnen voor alle werken en voorwerpen die op de ultieme omzettingsdatum in ten minste één lidstaat zijn beschermd.

12. Op 1 juli 1995 waren de werken van Puccini in geen enkele lidstaat beschermd.

Feiten en hoofdgeding

13. Verzoekster in het hoofdgeding, G. Ricordi & Co. Bühnen- und Musikverlag GmbH (hierna: Ricordi), behoort tot een welbekende uitgeversmaatschappij, gespecialiseerd in het uitgeven van partituren en libretto's. Zij bezit de uitvoeringsrechten van de opera *La Bohème* van de in 1924 overleden Italiaanse componist Giacomo Puccini.

14. *La Bohème* werd voor het eerst op 1 februari 1896 in het Teatro Regio in Turijn onder leiding van Arturo Toscanini opgevoerd. Het door Luigi Illica en Giuseppe Giacosa geschreven libretto is geïnspireerd op de roman van Henri Murger *Scènes de la vie de Bohème*, die met groot succes in 1847 verschenen. Dit werk heeft eveneens een opera van Leoncavallo met dezelfde titel geïnspireerd, waarvan de première op 5 mei 1897 in de opera van Venetië heeft plaatsgevonden.(8)

15. Ofschoon *La Bohème* vanaf de eerste uitvoeringen een groot succes heeft gekend, stelde een aantal recensenten, die aan de duurzaamheid van het succes twijfelden, zich gereserveerd op(9); de opera kreeg echter grote bijval in alle theaters in de gehele wereld. Thomas A. Edison vergiste zich niet toen hij schreef dat mensen sterven en regeringen wisselen, maar de aria's uit *La Bohème* zullen altijd bestaan.(10) Volgens Ernst Kraus is *La Bohème*, als een intuïtieve *mélange* van esprit, passie en kleur, Puccini's meesterwerk(11) en hij legt de nadruk op de orkestratie en de grandioze instrumentale artistiekheid van de componist, die Verdi als eerste naar waarde wist te schatten.(12)

16. Na de première werd *La Bohème* in de gehele wereld uitgevoerd. Eerst in Palermo, daarna in Manchester, in de Hofoper te Berlijn, in 1898 in de Opéra Comique te Parijs, in de Liceo te Barcelona en in het Teatro Príncipe Alfonso te Madrid, in 1900 in de Metropolitan Opera in New York. Op 5 april 1925 werd hij, vertolkt door Miguel Fleta en Matilde Revena onder leiding van Saco de Valle, uitgevoerd in het Teatro Real te Madrid als laatste werk voor de sluiting van dit gebouw, die tot de jaren 70 zou duren.(13)

17. De talrijke uitvoeringen van deze opera(14) illustreren het belang van de auteursrechten en van de economische consequenties die de door de verwijzende rechter verzochte uitlegging kan hebben.

18. Het land Hessen, verweerder in het hoofdgeding, beheert het Staatstheater van Wiesbaden.

19. Tijdens de seizoenen 1993/1994 en 1994/1995 heeft het Staatstheater van Wiesbaden zonder toestemming van Ricordi verschillende uitvoeringen van de opera *La Bohème* van Giacomo Puccini georganiseerd.

20. Terwijl □[32703mRicordi ervan uitging dat de werken van Puccini in Duitsland waren beschermd tot 31 december 1994, de einddatum van de beschermingstermijn van 70 jaren na de dood van de auteur conform de niet-discriminerende toepassing van de nationale

wetgeving (§§ 120 en 121 UrhG)(15), betoogde het Land Hessen dat krachtens artikel 7 van de Berner Conventie(16) voor *La Bohème* slechts de door het Italiaanse recht toegekende beschermingstermijn van 56 jaar gold, die op 31 december 1980 was verstreken.

21. In dit kader diende Ricordi haar vordering in bij het Landgericht, dat bevoegd is om in eerste aanleg kennis te nemen van civiele zaken met een aanzienlijk financieel belang alsmede van civielrechtelijke aansprakelijkheidsvorderingen tegen de overheid. Het Landgericht heeft de vordering toegewezen.

22. Het door verweerder bij het Oberlandesgericht Frankfurt am Main (Duitsland) ingesteld hoger beroep werd verworpen.

23. Het Land Hessen heeft vervolgens bij het Bundesgerichtshof cassatie (Revision) ingesteld, waarin het zijn vordering tot afwijzing van de oorspronkelijke vordering herhaalde.

De prejudiciële vraag

24. In het kader van deze laatste procedure besloot de eerste civiele kamer van het Bundesgerichtshof de behandeling van de zaak te schorsen en overeenkomstig artikel 234, eerste en derde alinea, EG de volgende prejudiciële vraag aan het Hof voor te leggen:

Dient het discriminatieverbod van artikel 12, eerste alinea, EG toepassing te vinden wanneer een buitenlandse auteur al was overleden toen het Verdrag in de staat waarvan hij de nationaliteit bezat in werking trad, wanneer anders naar nationaal recht sprake zou zijn van ongelijke behandeling ten aanzien van de beschermingsduur voor het werk van de buitenlandse auteur en het werk van een eveneens vóór de inwerkingtreding van het Verdrag overleden binnenlandse auteur?

De procedure voor het Hof en de opmerkingen van de comparanten

25. Naast de partijen in het hoofdgeding zijn de Duitse regering en de Commissie verschenen. Alleen het Land Hessen geeft in overweging de vraag ontkennend te beantwoorden.

26. Volgens het Land Hessen vloeit het betrokken verschil in behandeling in casu niet voort uit de nationaliteit van de auteur, maar uit het verschil tussen de nationale beschermingsstelsels. De uitbreiding van die bescherming staat slechts indirect in verband met de nationaliteit van de auteur.

27. Voorts is het Land van mening dat het discriminatieverbod van artikel 12 EG niet van toepassing is, omdat zowel de eerste uitvoering van het werk als de dood van de auteur vóór de inwerkingtreding van het Verdrag hebben plaatsgehad.

28. Evenals de Duitse regering en de Commissie is Ricordi van mening dat het verbod van discriminatie op grond van nationaliteit eveneens van toepassing is op de gevolgen van situaties die vóór de inwerkingtreding van het Verdrag van Rome zijn ontstaan. Deze opvatting vindt volgens haar steun in de rechtspraak van het Hof en in de wetgeving van de Raad, te weten richtlijn 93/98. Daarin is het beginsel van de volledige toepassing van artikel 12 EG op situaties die vóór 1958 zijn ontstaan, verankerd.

29. De Commissie is bovendien van oordeel dat de Duitse wetgeving onverenigbaar is met het gemeenschapsrecht in zoverre zij de rechthebbenden van de auteur, die doorgaans dezelfde nationaliteit bezitten, zoals dit het geval is bij zijn erven, indirect discrimineert.

Bespreking van de prejudiciële vraag

30. Zowel de verwijzende rechter als de andere comparanten gaan ervan uit dat de toepassing van Duits recht op de onderhavige zaak een door artikel 12 EG verboden discriminatie kan impliceren. Het is evenwel de moeite waard om na te gaan of het juridisch probleem niet op andere wijze moet worden benaderd.

31. Voorzover de persoon van de auteur mede bepalend is voor de inhoud van het auteursrecht kan worden gesteld dat een objectief niet-gerechtigd verschillende behandeling een vorm van directe discriminatie op grond van nationaliteit oplevert.

32. Dit neemt echter niet weg dat in casu door een Duitse, immers naar Duits recht opgerichte, vennootschap beroep op het auteursrecht wordt gedaan. Ofschoon auteursrechten kunnen worden overgedragen, is verdedigbaar dat de verschillende behandeling krachtens het Duitse recht een indirecte discriminatie op grond van nationaliteit vormt, omdat zij statistisch veel meer onderdanen van andere lidstaten raakt dan nationale onderdanen.

33. Men kan ten slotte op deze overweging nog dieper ingaan en zich afvragen of dit verschil inderdaad als een belemmering van het vrije verkeer van goederen of diensten is te zien. De gemengde persoonlijke en economische of vermogensrechtelijke aard van auteursrechten, roem en fortuin, leidt tot deze twijfel.(17) In dit geval zou de mogelijke samenvaal van de volgens artikel 30 EG toegestane beperkingen en van het verbod van discriminatie op grond van nationaliteit moeten worden opgeheven.

34. Ik geloof evenwel dat dit genre vraagstellingen gezien de huidige stand van de rechtspraak van het Hof overbodig is en dat het wezenlijke probleem rechtstreeks kan worden onderzocht.

35. Zoals alle comparanten erkennen, vormt het arrest van 20 oktober 1993, *Phil Collins e.a.*(18), het uitgangspunt van het onderzoek van de toepassing van het discriminatieverbod van artikel 12 EG op de bijzondere facetten van het auteursrecht.

36. De hoofdgedingen die tot deze prejudiciële beslissing hebben geleid, hadden betrekking op de toepassing van andere voorschriften van dezelfde Duitse wet die in casu aan de orde is. Destijds moest worden vastgesteld, of het met het gemeenschapsrecht verenigbaar is dat een lidstaat aan een nationale auteur de mogelijkheid biedt om de verhandeling te verbieden van een zonder zijn toestemming vervaardigde opname van een optreden in het buitenland, als deze mogelijkheid onder dezelfde omstandigheden aan een auteur uit een andere lidstaat wordt onthouden.

37. Alvorens deze vraag als zodanig te beantwoorden onderzocht het Hof in het algemeen, of het auteursrecht en de naburige rechten onder de werkingssfeer vallen

van artikel 7, eerste alinea, dat overeenkomt met dezelfde alinea van het huidige artikel 12 EG.

38. De redenering van het Hof is in haar eenvoud overtuigend. Erkennende dat een harmonisatie op het betrokken gebied ontbrak en dat als gevolg van deze leemte de nationale wetgever bevoegd was, beklemtoonde het Hof het in wezen economische karakter van het auteursrecht voorzover de commerciële exploitatie daarvan een bron van inkomen voor zijn rechthebbende vormt. Om deze reden vallen deze rechten, ofschoon zij in nationale wetten zijn geregeld, onder de voorwaarden van het Verdrag en daarmee binnen zijn toepassingsgebied.

39. Volgens dit arrest kunnen auteursrechten, evenals de andere uitsluitende rechten die aan de auteur van werken van letterkunde en kunst worden toegekend, het goederen- en dienstenverkeer alsmede de mededingingsverhoudingen binnen de Gemeenschap beïnvloeden. Zij vallen derhalve onder de artikelen 28 EG en 30 EG inzake het vrije verkeer van goederen(19), de artikelen 49 EG en 55 EG aangaande het vrij verrichten van diensten door vennootschappen belast met het beheer van die rechten(20), en ten slotte de communautaire mededingingsregels.(21)

40. Het Hof heeft uit bovenstaande overwegingen afgeleid dat de auteursrechten, die wegens hun gevolgen voor het intracommunautaire handelsverkeer van goederen en diensten binnen de werkingssfeer van het Verdrag vallen, aan het algemene non-discriminatiebeginsel van artikel [12], eerste alinea, van het Verdrag zijn onderworpen, zonder dat het nodig is een verband te leggen met de specifieke bepalingen van de artikelen [28 EG, 30 EG, 49 EG en 55 EG].(22)

41. Deze belangrijke verklaring, in uiterst categorische en onvoorwaardelijke bewoordingen, moet volstaan om de twijfels van het Bundesgerichtshof uit de weg te ruimen.

42. De factor die deze zaak onderscheidt van het aangehaalde precedent is dat, anders dan de Britse onderdanen *Phil Collins* en *Cliff Richard*, de Italiaanse componist *Giacomo Puccini* al verscheidene decennia was overleden toen op 1 januari 1958 het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap en het verbod van discriminatie op grond van nationaliteit in werking traden. Onderzocht moet worden of deze omstandigheid voldoende grond is voor een afwijkende oplossing.

43. Ik kan al bij voorbaat zeggen dat ik dat niet aanneem. Dit zou alleen het geval zijn wanneer men in het verbod van artikel 12 EG de voorafgaande voorwaarde zou moeten lezen, dat er een persoon bestaat die het kan invoeren. Een dergelijke voorwaarde kan niet uit deze bepaling zelf worden afgeleid, noch uit de rechtspraak van het Hof en nog minder uit de strekking van de verdragen.

44. Artikel 12, eerste alinea, EG bepaalt in bijzonder absolute bewoordingen: elke discriminatie op grond van nationaliteit is verboden.

45. Dit betekent dat iedere ongelijke behandeling - behoudens wanneer zij objectief gerechtvaardigd en evenredig is aan het nagestreefde doel - die in wezen is

gebaseerd op het nationaliteitscriterium, in strijd is met het Verdrag, ongeacht of de gelaedeerde persoon zich erop beroept dan wel een ander die bewijst daarbij een rechtmatig belang te hebben.

46. De vestiging van een enkele markt impliceert niet alleen dat aan de onderdanen van een lidstaat het recht moet worden toegekend ieder type van rechtmatige economische activiteit in een andere lidstaat uit te oefenen onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die staat, doch eveneens het zonder meer afzien van de nationaliteit als legitiem criterium voor de invulling van de juridische inhoud van economische verhoudingen en voor de regeling van hun afwikkeling op de gebieden die door het Verdrag worden bestreken. Dit is mijns inziens de wezenlijke meerwaarde van artikel 12 EG in verhouding tot talloze andere verdragsbepalingen die een soortgelijk doel dienen.

47. Ik wil beklemtonen dat de uitsluiting van het nationaliteitscriterium rechtstreeks volgt uit het verbod van artikel 12 EG. Anders gezegd, het is niet nodig over te gaan tot een statistische bevestiging dan wel een waarschijnlijkheidsbeoordeling, zoals vereist bij indirecte discriminatie. Sterker nog: de onderhavige Duitse wetgeving kan niet eens onder de definitie vallen die het Hof van dit begrip heeft gegeven. Het begrip indirecte discriminatie slaat namelijk op verkapte ongelijke behandelingen die door toepassing van andere onderscheidingscriteria dan de nationaliteit in feite tot hetzelfde resultaat leiden.⁽²³⁾ Dit is in casu niet het geval, aangezien de benadeling aan de nationaliteit is verbonden.⁽²⁴⁾

Een voorschrift van een lidstaat dat het genot van een bepaald economisch recht beperkt tot de eigen onderdanen, is dus rechtstreeks in strijd met artikel 12 EG. Evenzo een bepaling die bijvoorbeeld bepaalde voordelen toekent aan de achterkleinkinderen van Italiaanse onderdanen of aan de ouders van Deense kinderen. Niet behoeft te worden vastgesteld, of statistisch de meerderheid van Italiaanse achterkleinkinderen Italianen zijn of dat de ouders van Deense kinderen in het algemeen Denen zijn. De verboden discriminatie is het gevolg van de keuze van het onrechtmatige aanknopingspunt als zodanig, waarbij het nadeel geen doorslaggevend element is.

48. Deze opvatting vindt, althans impliciet, steun in de rechtspraak van het Hof.

49. Uit de feiten van zaak C-326/92, een van de zaken die tot het reeds aangehaalde arrest Phil Collins hebben geleid, blijkt dat de kunstenaar wiens rechten werden betwist, daarvan geen rechthebbende was toen het geschil ontstond, doch deze had overgedragen aan een Britse vennootschap die deze op haar beurt had geceedeerd aan een Duitse vennootschap.

Indien het subjectieve begrip van discriminatie op grond van nationaliteit doorslaggevend was geweest, had het Hof moeten beslissen hetzij dat de directe discriminatie bestond in de op de ongunstigere behandeling van de auteur door het nationale recht berustende vermindering van de economische vooruitzichten van vervreemding van de rechten door de auteur, hetzij dat sprake was van een indirecte dis-

criminatie voorzover de rechtverkrijgenden van buitenlandse auteurs percentageel gezien doorgaans eveneens buitenlanders zijn.

50. Het Hof deed noch het een noch het ander. Het ging aan deze omstandigheid voorbij en besliste de zaak op dezelfde wijze als zaak C-92/92, waarin de auteur zelf het nadeel had geleden.⁽²⁵⁾ De communautaire rechter beperkte zich ertoe vast te stellen dat het verbod van discriminatie op grond van nationaliteit eraan in de weg staat dat de wetgeving van een lidstaat de auteurs van andere lidstaten alsmede hun rechthebbenden uitsluit van het recht dat in diezelfde wetgeving aan eigen onderdanen is toegekend om de verhandeling op het nationale grondgebied van zonder hun toestemming vervaardigde fonogrammen te verbieden.

51. Uit deze overwegingen leid ik af dat artikel 12, eerste alinea, EG aldus moet worden uitgelegd dat het iedere inachtneming van het criterium van de nationaliteit bij de - nadelige - definitie van de inhoud van een onder het Verdrag vallende rechtsverhouding van economische aard als discriminerend verbiedt.

52. Het Land Hessen is van mening dat de ongelijke behandeling het gevolg is van het verschil tussen de wetgevingen van de lidstaten en slechts indirect verband houdt met de nationaliteit van de auteur.

Tegen deze stelling kan worden aangevoerd dat de praktische toepassing in Duitsland van het mechanisme van de beschermingsduurvergelijking, voorzien in artikel 7, lid 8, van de Berner Conventie, niet is beperkt tot het, door middel van verwijzing, reproduceren van de ongelijkheden die het gevolg zijn van de verschillen tussen de nationale wetgevingen, doch duidelijk tot nadeel strekt van buitenlandse auteurs, die geen langere beschermingsduur kunnen genieten dan welke aan Duitse auteurs is toegekend, en voor wie, in het waarschijnlijke geval dat de door hun staat van herkomst toegekende beschermingsduur korter is, die kortere duur zou worden aangehouden. Wanneer alle lidstaten een soortgelijk stelsel zouden hanteren, zouden de Duitse auteurs in iedere lidstaat de in de praktijk toelaatbare langstdurende bescherming genieten, terwijl in Duitsland geen enkele auteur aanspraak zou kunnen maken op een langere bescherming. Het protectionistisch effect van de maatregel moge duidelijk zijn.

53. Volgens de objectieve opvatting van discriminatie op grond van nationaliteit die ik zojuist heb uiteengezet, blijkt derhalve de omstandigheid dat de betrokken persoon, die niet het slachtoffer van de discriminatie is, voor of na de inwerkingtreding van het Verdrag is overleden, van geen enkel belang, omdat de enige maatstaf op grond waarvan het verschil in behandeling verenigbaar zou kunnen zijn met het gemeenschapsrecht, bestaat in objectieve overwegingen los van de nationaliteit, die evenredig zijn aan het rechtmatig nagestreefde doel.

54. Een van de comparanten is ingegaan op een mogelijke rechtvaardiging voor de discriminatoire maatregel. De enige daarvoor aangevoerde verklaring is dat de regeling van artikel 7, lid 8, van de Berner Conventie, doordat zij een minder gunstige bescherming vergeleken met de nationale wetgeving van de auteur verleent,

de versterking van deze bescherming door alle nationale wetgevers bevordert, hetgeen gunstig is voor de belangen van alle auteurs.

55. Deze stelling moge legitiem zijn in het kader van internationale verdragsverhoudingen, zij is niet op haar plaats in een integratieproject als dat van de Europese Unie, dat wordt gekenmerkt door een wederzijdse loyaliteitsverplichting van de lidstaten, die in de weg staat aan de gedachte van eenzijdige regeling overeenkomstig nationale wetgevende keuzes. Bij gebreke van voldoende harmonisatie kan immers niet zomaar worden gesteld dat de in Duitsland verleende beschermingsduur van 70 jaar naar zijn aard de voorkeur verdient boven de kortere duur van het Italiaanse recht. Overigens zijn de belangen van de auteurs niet de enige waarmee rekening moet worden gehouden.

56. Om soortgelijke redenen kan geen steekhoudend argument worden ontleend aan de Overeenkomst inzake de handelsaspecten van de intellectuele eigendom (TRIPS-Overeenkomst), waarin het vergelijkingsmechanisme van artikel 7, lid 8, van de Berner Conventie is overgenomen.⁽²⁶⁾ Deze Overeenkomst past evenmin in de integratiegedachte en in de wederzijdse loyaliteit die kenmerkend zijn voor de Gemeenschap, en er kan alleen jegens derde staten een beroep op worden gedaan.

57. Ten slotte verwijst het Land Hessen naar de in richtlijn 93/98 gekozen oplossing, waarin de beschermingstermijnen alleen worden geharmoniseerd met betrekking tot de werken die op 1 juli 1995 in minstens één lidstaat waren beschermd.

58. Afgezien van het feit dat volgens de richtlijn niet als criterium geldt of de auteur bij de inwerkingtreding van het Verdrag van Rome nog in leven was - en dat er, gezien de gekozen datum, talloze werken zullen zijn waarvan de auteurs wegens de werkingsfeer in de tijd van de richtlijn geen communautaire onderdanen konden zijn - zodat er geen enkele uitleggingsregel met betrekking tot de strekking van het verbod van artikel 12 EG aan kan worden ontleend, kan een bepaling van secundair recht het effect van een voorschrift van primair recht niet beperken en zulks al in het geheel niet wanneer het gaat om een van de leidende beginselen van de communautaire rechtsorde.

59. Bij gebreke van elke andere mogelijke rechtvaardiging van de discriminatoire maatregel is de litigieuze nationale wetgeving als in strijd met de communautaire rechtsorde te beschouwen.

60. Aangezien in de onderhavige procedure geen mondelinge behandeling heeft plaatsgehad, heb ik mij niet kunnen uitlaten over het effect van een beslissing van het Hof in de door mij aanbevolen zin. Bij de afweging van de beschikbare gegevens en inzonderheid het feit dat ten tijde van de feiten het beginsel van de beschermingsduurvergelijking in de lidstaten⁽²⁷⁾ algemeen was aanvaard, zal het Hof echter kunnen beoordelen of er voldoende dwingende overwegingen van rechtszekerheid bestaan om de retroactieve gevolgen van zijn uitspraak te begrenzen.

Conclusie

61. Mitsdien geef ik het Hof in overweging de door het Bundesgerichtshof gestelde prejudiciële vraag te beantwoorden als volgt:

Een nationale regeling die ertoe leidt dat aan een werk van letterkunde of kunst wegens de nationaliteit van zijn auteur minder bescherming wordt verleend, is in strijd met het verbod van discriminatie op grond van nationaliteit als vastgesteld in artikel 12, eerste alinea, EG.

Noten bij Conclusie A-G

1: - Oorspronkelijke taal: Spaans.

2: - Bundesgesetzblatt 1965 I, blz. 1273.

3: - Of binnen dertig dagen te rekenen vanaf de eerste verschijning.

4: - Gazzetta ufficiale della Repubblica italiana (GURI) nr. 166, van 16 juli 1941.

5: - GURI nr. 98, van 16 augustus 1945.

6: - Bijlage bij de Overeenkomst tot oprichting van de Wereldhandelsorganisatie, ondertekend te Marrakech op 15 april 1994 en goedgekeurd bij besluit 94/800/EG van de Raad van 22 december 1994 betreffende de sluiting, namens de Europese Gemeenschap voor wat betreft de onder haar bevoegdheid vallende aangelegenheden, van de uit de multilaterale handelsbesprekingen in het kader van de Uruguay-Ronde (1986-1994) voortvloeiende overeenkomsten (PB L 336, blz. 1).

7: - PB L 290, blz. 9.

8: - A. Fraccaroli in Giacomo Puccini se confía y cuenta, Éd. Ricordi, Buenos Aires, 1957, vertaald door Nicolás Olivares, blz. 102 en 103, vermeldt de ontmoeting tussen Puccini en Leoncavallo op een koude herfstnacht in 1893 in de De Cristofolis-passage in Milaan, waarbij zij ontdekten dat zij beiden bezig waren een opera over hetzelfde thema te componeren. Leoncavallo haastte zich naar de redactie van het dagblad *Il Secolo* om als eerste de schepping van zijn opera aan te kondigen. Op aanraden van zijn uitgever Ricordi maakte Puccini de schepping van de zijne bekend in de *Corriere della Sera*.

9: - De recensent Carlos Bersezio schreef in *La Stampa* op de dag na de première: *La Bohème* is uit artistiek oogpunt geen geslaagde opera. De muziek is oppervlakkig, te oppervlakkig niet alleen in de allegro gedeelten maar eveneens in de dramatische en hartstochtelijke gedeelten. Aangezien deze opera het publiek niet bijzonder aanspreekt zal hij in de geschiedenis van het lyrisch theater geen grote rol spelen.

10: - O. Martínez: *El sentido humano en la obra de Puccini*, Éd. Ricordi Americana, Buenos Aires, 1958, blz. 127.

11: - E. Krause: *Puccini*, Éd. Alianza, Madrid, 1985, vertaling van Jacob Mir Mercader, blz. 72.

12: - *Ibidem*, blz. 89 en 90: *La Bohème* moet met delicate, soepele en energieke hand worden gedirigeerd. De Sabato, Beecham, Serafin, Karajan, Solti, Maazel, Kleiber, Levine en Suitner kunnen in dit verband als voorbeelden dienen.

13: - Ofschoon in het Teatro Real eerst tegen het einde van de jaren 90 opnieuw opera's werden opgevoerd, werd La Bohème in 1964 in het Teatro de la Zarzuela opgevoerd, in 1967 met Pilar Lorengar en Gianni Raimondi, in 1970 met Mirella Freni, Luciano Pavarotti, María Ortán en Guisepppe Tadei, onder leiding van Nino Sanzogano, in 1974 eveneens met Pavarotti, in 1980 met Ileana Cotrubas en José Carreras, en in 1986 met Plácido Domingo.

14: - Thomas Mann schijnt gefascineerd te zijn geweest door de schoonheid van het duet aan het einde van de eerste akte (O soave fanciulla), waarop hij zinspeelt in het hoofdstuk Fülle des Wohllauts in Der Zauberberg, daarbij verwijzende naar de melodie van de zinsnede Dami il braccio, mia piccina.

15: - Zie punt 3 supra.

16: - Zie punt 7 supra.

17: - L. de Gaulle, e.a.: Droit d'auteur et droits voisins, Éditions Francis Lefebvre, Levallois, 1996, blz. 35 e.v.

18: - C-92/92 en C-326/92. Jurispr. blz. I-5145 (hierna: arrest Phil Collins).

19: - Arrest van 20 januari 1981, Musik-Vertrieb Membran en K-tel International (55/80 en 57/80, Jurispr. blz. 147, punt 8).

20: - Arrest van 2 maart 1983, GVL/Commissie (7/82, Jurispr. blz. 483, punt 39).

21: - Arrest van 8 juni 1971, Deutsche Grammophon (78/70, Jurispr. blz. 487, punt 10).

22: - Arrest Phil Collins, reeds aangehaald, punt 27.

23: - Zie inzonderheid arresten van 12 februari 1974, Sotgiu (152/73, Jurispr. blz. 153, punt 11); 26 oktober 1995, Commissie/Luxemburg (C-151/94, Jurispr. blz. I-3685, punt 14), en 3 oktober 2000, Ferlini (C-411/98, Jurispr. blz. I-8081, punt 57).

24: - Dit zou daarentegen het geval zijn wanneer de beschermingsregeling die van het land was, waar het werk voor het eerst is verschenen (lex primae publicationis), zoals in het Griekse recht vóór de harmonisatie in de Gemeenschap.

25: - In zijn conclusie van 30 juli 1993 hield advocaat-generaal Jacobs zich inzonderheid bezig met dit feitelijk verschil. Hij concludeerde dat de auteur door de discriminatie indirect wordt benadeeld, zowel wanneer de cessionaris de royalties aan de uitvoerende kunstenaar betaalt als wanneer een dergelijke contractuele verplichting niet bestaat, omdat anders de ongelijke behandeling een vermindering van de potentiële waarde van de rechten van de auteur in verhouding tot die van de rechten van een Duitse kunstenaar tot gevolg zou hebben.

26: - Zie punt 8 supra.

27: - Alle lidstaten waren destijds al aangesloten bij de Berner Conventie en het mechanisme van de beschermingsduurvergelijking was in ieder geval in het Duitse, het Oostenrijkse, het Belgische, het Deense, het Spaanse, het Finse, het Franse, het Italiaanse, het Ierse en het Zweedse recht bekend.